

חותם המלכות בחצות הלילה וקריאת משנה תורה

ממשיך הבן איש חי (באות ב'): ובליל הושענא רבה, בעת חצות לילה נגמר ונעשה בחינת חותם החיצון למעלה. כלומר, לפי הבן איש חי, זה רבנו האר"י, 'שער הכוונות', וכך כתבו כל האחרונים, גם ב'חזון עובדיה' הוא כתב את זה, שבחצות לילה נגמר התיקון. כלומר, כל מה שאנחנו אומרים, החותם נעשה בחצות לילה. עכשיו, איך נעשה החותם? החותם זה על ידי ספר דברים ותשובה. ספר דברים ותשובה, אפשר לסיים את זה שעה לפני חצות לילה, מי שלא עשה עד חצות זה גם בסדר. לכן המנהג שבירושלים, וכך אנחנו נוהגים פה לעשות גם כן, זה לעשות תפילת ערבית כמו של יום הכיפורים ממש, עושים תפילת ערבית בדחילו ורחימו, לאט לאט. מיד אחרי תפילת ערבית, אנחנו יוצאים לסוכה וקוראים את ספר דברים. זה לוקח בערך שתיים וחצי, שלוש שעות, פחות או יותר. 'חמדת ימים' כותב שספר דברים כולו תוכחות. אז לכן, מי שמתחיל את זה מצאת כוכבים וקורא את זה לאט לאט, יש לו זמן, הוא לא בלחץ, אז יקרא את זה גם בעניין של תשובה, כי עיקר העיקרים ביום הזה, זה לחזור בתשובה, שיעשה תשובה. ורבנו האר"י כותב שניתן עוד הזדמנות אחרונה לבן אדם ביום הזה לחזור בתשובה. כלומר, מה שכתוב עד שמיני עצרת, מדובר אם עדיין לא חזר בתשובה בהושענא רבה, בשמיני עצרת כבר לא יכול לחזור בתשובה.

דברי האר"י הקדוש בשער הכוונות

אומר רבנו האר"י בשער הכוונות, (בדרוש ו') של חג סוכות: ליל הושענא רבה, נתבאר עניין הלילה הזה שנקרא חותם. ביום הכיפורים, תפילת נעילה, נעשה חותם הפנימי, ועכשיו בהושענא רבה זה חותם החיצון. כלומר, הפתקים כבר נכתבו, יש כבר את הפתקים. מה התפקיד שלנו לעשות בלילה הזה? כשאנחנו קוראים את ספר דברים יש את העניין של כל התוכחות, ואדם יעשה תשובה בקריאה הזאת. יקרא את זה לאט לאט, יתבונן בדברים ובמה הוא חס ושלוש נכשל ויעשה על זה תשובה, ואז אם חס ושלוש היה פתקא לא טובה, קורעים את הפתק הזה, כותבים פתק חדש לחיים טובים ולשלום. כותב הרב, למה דווקא אנחנו עושים את זה דווקא בספר דברים? אומר ששמות ההין במילויים, זה יוצא בדיוק הגמטריה של שצ"ב עם הכולל, שזה בדיוק משנה. מה זה משנה? שספר משנה תורה של ספר דברים, אנחנו קוראים אותו, אומר אז בזה נעשה החותם, שחותמים לאדם את הפתקא שלו, וזה בעזרת השם לחיים טובים ולשלום.

הושענא רבה

הושענא רבה, שמחה תורה ושמינית עצרת מנהגי יום הושענא רבה בשולחן ערוך

מרן כותב בסימן תרס"ד: ביום השביעי, שהוא הושענא רבה, נוהגים להרבות במזמורים כמו ביום טוב. כלומר, זה מדובר כבר מהיום בלילה, והתפילה של מחר בבוקר. והרמ"א כותב: אין אומרים 'נשמת', ואומרים 'מזמור לתודה', ואומרים 'אין כמוך', 'שמע ישראל' כמו ביום טוב וכו', ואומרים קדיש שלאחר תפילת מוסף בניגון יום טוב, כאילו זה מחר כעין יום טוב. ואין רגילים לעשות מלאכה של חול המועד עד שיצאו מבית הכנסת, כלומר, יש אומרים שאפילו את הכיס של המעות, מלבד מצוות צדקה, לא יחזיק בכיסו. כותב מרן: ומרבים קצת בנרות כמו ביום הכיפורים, והמזמורים נוהגים לטבול עצמם קודם עלות השחר כמו בערב יום הכיפורים. ויש נוהגים ללבוש קיטל כמו ביום כיפור, לפי שבחג ניזונים על המים. ונוהגים להתיר בו אגודו של לולב ומקיפים שבע פעמים ומרבים תחנונים על המים. הרמ"א גם מוסיף את העניין של הרקנאטי שנהגו לעלות על הגג, שאדם יראה מה יקרה איתו, ונראה את זה לקמן. אז זה דעת מרן לגבי הושענא רבה.

מעלת יום הושענא רבה וסוד נ"א הימים

מרן הבן איש חי מביא שבהושענא רבה זה כמו יום טוב ממש, זה יום של תחנונים. הוא כותב: מרבים בתפילה ותחנונים בהושענא רבה, כי הוא סיום נ"א יום שניתנו לישראל בחסד עליון לעשות בהם תשובה ותתקבל תשובתם. לפי הבן איש חי, זה היום האחרון והחותם. יום הושענא רבה זה החותם של כל ה-51 יום שהתחלנו מראש חודש אלול, והם שלושים דאלול, שזה מיום ראשון של ראש חודש, ועוד 21 יום דתשרי. ורמז לדבר, אומר הבן איש חי: אין 'נא' אלא לשון בקשה, לכן ניתנו נ"א יום לצורך הבקשות והתחנונים. כלומר, מהיום בלילה מתחיל – זה החותם. תכף נראה שחמדת ימים כותב שהתפילה של הלילה הזה, ליל ערבית, מה שעושים בערבית היום בלילה, היא כדוגמת יום כיפור, תפילה של יום כיפור, באותה הזאת. בחינה. לכן יש כאלה נוהגים לטבול היום לפני התפילה הזאת. מי שטובל בערב לא חייב לטבול בבוקר. נשארים ערים גם ככה. או שיטבול בבוקר, כל אחד יעשה איך שהוא רוצה. ורמז לדבר: אין נא אלא לשון בקשה וכולי, ויום זה הוא סיום יום נ"א, לכן נקרא 'הושענא' – הושע את יום נ"א, שהוא רבה, זה היום הגדול. כלומר, הושעת יום נ"א שהוא רבה, דהכל הולך אחר החיתום, כך אומר הבן איש חי.

דין הפתקים וקריאת התהילים עד הבוקר

אז אחר כך אומר רבנו האר"י, אז אם ככה, למה לומדים כל הלילה? אז אומר רבנו, והנה אמיתות העניין הוא, כי הנה עיקר הדין נדון ונגמר בחצות הראשון של ליל הושענא רבה. בחצי הראשון של הלילה, שמה נגמר החותם, ואז השליחים יוצאים עם הפתקים. ואז בעת חצות לילה נגמר החותם להיחתם במלכות שבה, ונגמר הדין. ותיכף אחר חצות לילה, אתעדי צולמא מרישיה דמאן דאיתחתם. הצלם של האדם מיד נחתם איך יהיה איתו השנה, כמו שעשה הרקנאטי. ולכן נוהגים לעסוק בתורה בחצות לילה הראשון, עד זמן זריחת הלבנה, שזה בערך שעה לפני חצות לילה. וקוראים ספר אלה הדברים הנקרא משנה תורה, ויכוון בקריאתו לעשות חותם המלכות, שהיא גימטריא משנה, על ידי קריאה זו. ואומנם, אז למה אתה לומד כל הלילה? אומר הרב: ועיקר הדין שנידונו עולם עתה, הנה ימסרו הפתקין שנכתבו בנעילת יום הכיפורים. למי? לאותם אלו שלא חזרו בתשובה כל הימים שבינתיים. היה להם ימים מראש חודש אלול לחזור בתשובה, לא הספיקו לחזור בתשובה, אומר הרב: אותם שלא חזרו בתשובה כל הימים שבינתיים, שמיום הכיפורים עד יום הושענא רבה, נמסרים בידי השלוחים לפעול הדין והמשפט למי שנתחייב. אבל, אומר הרב, אף על פי שנמסרו הפתקים בידיהם, לא ניתן לאותם השלוחים, הרשות לפעול המשפט והעונש הכתוב באותם הפתקים עד יום שמיני עצרת, כדי לתת עוד זמן אל החוטאים שישונו בתשובה ביום של הושענא רבה, יום האחרון של הלולב והסוכה. ואם ישובו, יחזירו לקחת הפתקים מידם, ואם לאו, אין עוד תקנה בתשובה מאז ואילך.

ואף על פי שבזוהר נאמר 'כיוון דנפק פתקין', אבל הוא אומר שזה נגד הזוהר, כי בזוהר כתוב: מרגע שיצאו הפתקים בחצות לילה, אין חזרה. אז זה סותר את מה שהוא אומר, ככה הוא מקשה על עצמו. ואז הוא מתרץ: ומה שכתב הזוהר, שאחר שיצאו הפתקים כבר אינם חוזרים, דיבר בהווה. מה הכוונה דיבר בהווה? אומר הרב, כי בלי ספק, מי שלא נתעורר לשוב בתשובה מעת נעילת יום הכיפורים עד הושענא רבה, גם בהושענא רבה לא ישוב בתשובה, זה חזקה.

אז מה הוא מועיל שהוא אומר לי שאפשר? יכול להיות, שכמו שכתב הרקנאטי, שאדם יעלה על הגג בחצות לילה שיצאו הפתקים, יעלה על הגג, יוריד את הבגדים ויראה שאין איברים, בר מינן. אין ראש, אין ידיים, השם ירחם. ואז הוא יבין שהלך הצלם. אם הלך הצלם, הוא לא יסיים את השנה. ואז הוא יתעורר בתשובה. אבל היום אסור לעשות את זה. הרמ"א כותב בשולחן ערוך, הדרכי משה כותב לא לעשות מה שכתב הרקנאטי, שאדם לא יפול מזלו ויחשוש ויפחד, אלא מה? אנחנו קודם כול מאמינים בני מאמינים שכך הדברים, ברור לנו. ולכן אנחנו מתחזקים בתשובה. לכן איך עושים את התשובה? מה עושים? מה עיקר התשובה, ספר דברים לקרא אותו מתון מתון, יש שם הרבה תוכחות, והנה אדם יחפש את עצמו שמה בתוך הדברים. הקדוש ברוך הוא יאיר לו את הפסוקים שהוא צריך לתקן, ושמה יתעכב. יכול לקרוא גם עם פירוש, בלי להוציא בפה אפילו, יקרא את הפירוש, מה רש"י כותב שמה, איך לעשות תשובה, על מה לעשות תשובה, וימשיך הלאה. עיקר העניין הוא של ספר דברים זה כמוהו הגימטריה והעניין של החותם והמשנה למלך, שזה כתוב המשנה לחותם וכולי. יש הרבה דברים עמוקים שכותב רבנו האר"י בשער הכוונות שקראתי. אבל עיקר העיקרים זה התשובה. ספר דברים עצמו מתחיל בתוכחות שהוכיח משה רבנו כל מה שעשה במדבר: העגל והמרגלים ובדי זהב, כל מה שכתוב שמה. אדם יעצור לאט לאט, יתבונן, יעשה ככה תשובה גדולה.

אחר כך מה אנחנו עושים? מרן החיד"א כותב בספר שמחת הרגל, המנהג לקרוא ספר תהילים, לעשות עם שבעה כורתי ברית. ככה צריך לעשות. 'טור ברקת' הוא חולק, אנחנו גומרים את הזוהר, את האידרא של רשב"י, ואז עושים ספר תהילים, מחלקים ספר תהילים עם שבעה כורתי ברית. ומה הסיבה? 'חמדת ימים' כותב, כדי שאנחנו צריכים מליצי יושר.

ומי המליצי יושר שלנו, מי שהיה איתנו שבעת הימים האלה, שבעת כורתי הברית שזה אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, יוסף ודוד.

והרב ב"חמדת ימים" כותב שיש עניין מאוד מאוד גדול, וכך העתיק גם כן הרב מוצפי, שאת התיקון לעשות בסוכה. כלומר, אם יש בתי כנסיות, והרבה אנשים נכנסים יושבים בבית הכנסת. לא כדאי, לא טוב. עדיף את התיקון עצמו לעשות אותו בסוכה עצמה.

מעלת הלימוד בסוכה

כל הלילה כדאי לשבת בסוכה. למה? זה בבחינת אימא עילאה, שזה גם עניין התשובה וגם שהשכינה נמצאת שמה, וגם אדם שם יושב בתחנונים, והוא קורא ספר דברים בתחנונים ובבקשות ובתשובה. אחר כך ספר תהילים זה תשובה ובקשות. זה כמו שאדם, שבאו אליו הרב עובדיה, הבן איש חי, הבית יוסף, הם יושבים בסוכה, והוא יושב בבית הכנסת, זה יפה? האורחים מחכים לך בסוכה, נמצאים בסוכה, למה אתה יושב בפנים? ויש לך כבר סוכה מוכנה צמודה.

אפשר לעשות את זה גם בסוכה שלו, עדיף לעשות את זה בחבורה, אבל אם אין חבורה שעושה את זה, אז יעשה את זה אצלו בבית.

אגירת כוחות

קודם כל היום, זה לא יום רגיל, אדם צריך להסביר לאישה שהיום לא עושים טיולים. היה להם את כל השבוע לטייל, היום אדם ינוח. יאכל צהריים בסוכה ושילך לישון איזה שעתיים, שיהיו לו כוחות, שלא יבוא לסוכה עייף. וגם מרן החיד"א כותב ב"לב דוד" (באות ל"ב, פרק ל"ב) כותב הרב, לא יאכל הרבה בלילה. כשהולך בלילה לסוכה לא לאכול הרבה, כי האוכל מכביד מאוד. יאכל מעט, שיוכל ללמוד בכל הלילה.

השתתפות נשים בתיקון

ומרן הבן איש חי מביא ב"רב פעלים" (חלק א', בסוד ישרים סימן טו), כותב שהלילה הזה, כיוון שזה לילה של תשובה, גם נשים עושות את התיקון הזה, ליל שבועות הוא אומר נשים לא עושות את התיקון, זה לא שייך אליהן, זה לתיקוני השכינה, אנחנו הרי עושים סופרים את העומר שנשים לא עושות, ובליל שבועות זה החותם של כל ספירת העומר, לכן בליל שבועות הנשים לא עושות את התיקון. הוא אומר אבל ליל הושענא רבה, שגם הן הפתקים שלהן יוצאים בלילה הזה, אז היא תתחיל גם כן, תקרא ספר דברים, תקרא קצת תהילים ותלך לישון. למה? מחר יש לה ערב חג, היא צריכה לבשל. אם היא גם תישאר ערה בלילה, מי יבשל למחרת? אז היא תלך בלילה לנוח, היא לא צריכה להישאר ערה כל הלילה. אבל כן תתחיל את התיקון, אם היא יכולה להתפלל ערבית תתפלל ערבית, תקרא ספר דברים לאט לאט. אישה גם יכולה לחלק את ספר דברים לפרקים. מה זה לפרקים? תקרא נגיד בהתחלה את "דברים", רק פרשת דברים, אחר כך תכין לילדים לאכול, תטפל בהם, אחר כך תקרא "ואתחנן", עוד פעם תקלח אותם, תארגן אותם, אחר כך תמשיך על זה הסדר, עד שארבע חמש שעות תסיים ספר דברים ותלך לישון, תקרא כמה פרקי תהילים וזהו. אבל לעשות את התיקון, להשתתף בתיקון, הבן איש חי כותב שהיא צריכה להשתתף בתיקון הזה. גם "ילקוט יוסף" העתיק אותו, שכדאי שאישה תשתתף בתיקון הזה של הושענא רבה.

שפיכת השפע בתפילת מוסף

אבל תדעו שכל החותם עצמו, כלומר השפע שאנחנו טרחנו לעשות בכל ה-51 יום יורד השפע הזה במוסף של שמיני עצרת. שמה בכתר נעשה ייחוד מאוד מאוד גדול, וכל השפע יורד בזמן הזה. כלומר, מראש השנה עד שמיני עצרת זה מערכת אחת של תפילה, השפע מתי יורד? במוסף של שמיני עצרת. לכן צריך כוונות גדולות שמה, להתפלל בכוונה לאט לאט כמו שצריך.

תענית דיבור והתעסקות בתשובה

עכשיו ה"חמדת ימים" כותב: ואשר לא שת לבו אל דבר ה' מאבד עצמו לדעת נקרא. אומר, ביום הושענא רבה להישתדל בלילה הזה לעשות תענית דיבור. מי שיכול בליל הושענא רבה לעשות תענית דיבור זה דבר מבורך, גם בספר "כף החיים" פלאגי ב"מועד לכל חי" כותב את זה. וה"חמדת ימים" כותב שמי שלא מתעסק בתשובה בלילה הזה נקרא מאבד עצמו לדעת. לכן הרב פלאגי כותב, מה ילמדו בלילה הזה? אומר, ילמדו

הלכות תשובה של הרמב"ם. למה? כי צריך בלילה הזה במה להתעסק? להתעסק בעניין התשובה.

עייפות, שינה ותיקון כרת

מרן החיד"א וכך הביא גם הרב פלאג'י, מי שהער כל הלילה ומכוון זוכה לקיים תיקון כרת.

במועד אסור לעשות תענית. מותר לו לאכול, מותר לו לשתות, אבל לא הרבה שלא יירדם. אכילה ושתיה מותרת כל הלילה הזה, ואף על פי כן עולה לו תיקון כרת. עכשיו, מי שעיף מאוד, הגוף שלו חלש מאוד, מה עשה? ילך לישון אחרי חצות לילה. בשעה 1:00, 1:30, 2:00 לפנות בוקר, ילך לישון איזה שעותיים, שלוש שעות, עד 5:00, יקום לפני 5:00 קצת, כי 5:20 זה עמוד השחר, וב"חמדת ימים" כותב שצריך לחבר את הלילה עם היום, לא להיות ישן בזמן הזה. ישן שעותיים, שעותיים וחצי, או שהוא בסוכה על הסטנדר, ישים את הראש. זה לא כמו ליל שבועות. ליל שבועות יש עניין להישאר ערים כל הלילה, בליל הושענא רבה בחצות לילה נגמר התיקון. מה שאנחנו עושים עכשיו זה כדי להחזיר את הפתקים, חס ושלוש פתקים לא טובים. אבל אם אדם עייף והתפילה, הוא יירדם בתפילה, יוותר על התיקון כרת, בשביל להישאר כל הלילה, וינח. ומה הסיבה? כדי שיתפלל כמו בן אדם. כי אם הוא יישאר כל הלילה ויירדם בתפילה, זה יצא שכרו בהפסדו, זה לא טוב. לכן יישן, ינוח קצת, ישים את הראש איזה שעה, שעותיים, בסוכה עצמה, ואחר כך ימשיך את הלימוד ואת התפילה, יתפלל אותה כמו שצריך. התפילה היא ארוכה.

שעת התפילה בהושענא רבה

מותר להקדים את התפילה, אבל לא כדאי, ככה מביא המשנה ברורה בסיומן (נ"ח), מביא את זה בשם "פרי מגדים", פוסק את זה גם בהושענא רבה וגם בליל שבועות, שנשארים כל הלילה אפשר להקדים את התפילה, להתפלל לפני הנץ, לא לפני עמוד השחר כמובן. זה מותר, אבל לא כדאי. למה לא כדאי? כי עדיף שאדם ינוח מעט ויתפלל בזמן וכמו בן אדם. יש כאלה מקדימים את ההקפות מעמוד השחר ואז עושים את התפילה. וגם לפי הפנימיות זה לא טוב לעשות את זה, לא כדאי לעשות את זה, עדיף... הרי אין איסור לישון בלילה, אין שום איסור לישון בלילה. אתה רוצה לישון? תישן. אתה עייף? תנוח. אבל יתפללו בזמן, כסדר התפילה שתיקנו לנו רבותינו, וגם אדם יראה, בשעה שש בבוקר, שש וחצי, יש יצר הרע חזק, עושה אותך עייף גמור. שמונה, שמונה נגמרה התפילה, פתאום אין לך כלום, אתה לא עייף, אתה לא כלום. עושה קניות, עוזר, מקלף תפוחי אדמה, מקלף שום, עוזר במטבח. איפה היית? היית עייף! הלך היצר הרע של השינה. אז אדם לא יתייחס כל כך ליצר הרע.

שנת ארעי בסוכה והתגברות על העייפות

הגר"א היה ישן כל שש שעות חצי שעה, היה ישן שעותיים ביממה. אנחנו לא הגאון מוילנה, לחיות ככה קשה, אבל אם ישנת לילה שלם, ישנת עוד שעותיים וחצי בצהריים והגוף מחזיק מעמד. הגוף שקרן, אל תאמינו לו. הגוף לא תמיד אומר את האמת, עובד עלינו, אוהב נוחות.

תיקון המלכות וצדקת צ"א פרוטות בהושענא רבה

הרב פלאג'י כותב, ב"מועד לכל חי" (בסיומן כ"ד אות כ"ג), והנה נודע כי ביום הקדוש הושענא רבה נעשה ונתקן ספירת המלכות. היה לנו חג ביום שבת, שלא עשינו הקפות בשבת, לא עשינו נענועים, היה לנו שבת, ראשון, שני, שלישי, רביעי וחמישי, אז זה אנחנו תיקנו את הספירות של ה-ו"ק חוץ מהמלכות.

מתי המלכות נתקנת? המלכות נתקנת בשבע הקפות שאנחנו עושים, אנחנו משלימים אותה בשבע הקפות של הושענא רבה. לכן כותב הרב, כיוון שהיום הזה של הושענא רבה זה למלכות, ובה היא נתקנת, לכן מה טוב ונעים להפריש ביום הקדוש 91 פרוטות של כסף, כך אומר הרב: ייתן 91 פרוטות של כסף, בחינת מים חיים של בית השואבה, ומים עולים 91 כחשבון מ"ן ומאכל, בקיצור מחשבון את זה, שכדי להעלות את המ"ן ייתן צדקה. 91 פרוטות שזה תשעה שקלים ועשרה, או 91 שקל, כל

אחד לפי כוחו, מה שיכול לתת ייתן. וכנגד זה נתקנת המלכות, עולים המים התחתונים לעליונים ונעשה ייחוד ודברים נפלאים.

תיקון הדיבור וחבטת ערבה

עוד כותב הרב שבלילה הזה יש חשיבות גדולה במשך כל הלילה כולו. בבוקר מה אנחנו עושים? לוקחים את הערבות, שזה כנגד השפתיים, וחובטים אותם. הרב פלאג'י מביא שטיקור התיקון של הושענא רבה, לכן נקרא הושענא רבה על שם הושענות של הערבות, זה על הדיבור של האדם, על הפה, מה שנכשל בלשון הרע, בדיבורים אסורים וכן על זה הדרך. לכן מי שיכול בלילה הזה לעשות תיקון כנגד, כי עיקר התשובה זה פגם הדיבור, מה שדיבר במשך כל השנה דברים לא טובים. איפה אנחנו מתקנים את זה? ביום הושענא, בערבות האלה שמכים אותם. ולמה אנחנו מכים אותם? לסתום את פי המקטרג. פי המקטרג נפתח כשהפה שלנו נפתח לרע, רחמנא ליצלן, בדברים לא טובים. לכן מי שיכול בלילה הזה לעשות תענית דיבור, מבורך מאוד במשך כל הלילה. דברים הנצרכים מותר לדבר אותם כמובן, ותענית דיבור זה רק לדברים בטלים ודברי חול, שהדברים האלה להשתדל שלא לדבר בהם.

מעלת ליל הושענא רבה והזהירות משינה ביום

ספר ערוך השולחן באורח חיים, (בסיומן תרס"ד סעיף י"א), כותב: "לפי שנתוסף מצווה אחת היום, והוא גמר החג, ובחג נידונים על המים, ובו נידון האדם על הפרנסה, מנהג כל ישראל לעשות התעוררות ביום זה בשני אופנים: האחד, כמו ימי דין, והיינו שהרבה נעורים בלילה הזה, וירבו בבכיה לפני הקדוש ברוך הוא". הלילה הזה ויום הושענא רבה הוא ממש כפשוטו כעין יום כיפור, יום של תשובה ויום של תפילה.

יגיד לאישה כשהוא חוזר הביתה, ישיביר לה, אם היא מסכימה לו לעשות תענית דיבור, כי הוא דיבר איתה כל חול המועד מה שהיא צריכה. עכשיו בהושענא רבה ישתדל עד אחרי תפילת שחרית. מי שיכול אחר כך גם – הכול לפי העניין ולפי הבית. החמדת ימים כותב: אחר שברוך השם עברנו את הלילה הקדוש הזה, ועשינו לימוד כל הלילה, ותשובה ותפילה, והכול עלה בטוב, ביום עצמו ייזהר שלא לבזבז אותו לבטלה. כי יש כאלה שנגמר הלילה ואחר כך מתגרים בשינה. מה זה להתגרות בשינה? אדם הולך לישון בשעה שמונה וחצי-תשע וקם בשעה שתיים. שש שעות – הגר"א ישן שינה של ארבעה ימים בשינה הזאת. לא יתגרה בשינה הרבה, כי יום הושענא רבה הוא גם בכלל המשך של ליל הושענא רבה. ישן מעט, מה שהוא צריך כדי לתת לגוף שלו, יקום, יתגבר כארי וימשיך בלימוד התורה שלו: תורה בקדושה, שניים מקרא ואחד תרגום, כל אחד עם סדר הלימוד שלו. אנחנו בלילה עושים תשובה על דברים בטלים שהאדם דיבר, וגם על ביטול תורה. הרב פלאג'י מביא שאחד הדברים שצריך לחזור בתשובה עליהם זה ביטול תורה. אז עכשיו הוא סיים את הלילה, למד כל הלילה, ואחר כך הולך מתגרה בשינה? יקום, אדרבה.

שמיני עצרת וחיבור התורה למעשה

לגבי שמיני עצרת: החג עצמו אין לו קשר לעניין של שמחת תורה. שמחת תורה ושמיני עצרת זה שני דברים נפרדים. בזמן הגמרא היו מסיימים את התורה כל שלוש שנים, אז על מה הם היו עושים שמחת תורה? אלא חג שמיני עצרת זה רגל בפני עצמו, וחכמים אמרו לעשות שמחת תורה בזמן הזה. רבנו האר"י כותב שכל חג יש לו את הבחינה שהוא מתקן, ובחג סוכות עיקר התיקון זה בדעת, עם המשכת החסדים בארבעת המינים והסוכה עצמה.

לימוד התורה הקדושה זה הרבה ידיעות והרבה חוכמה, אבל את התורה צריך לחבר אותה למעשים שלנו. הרב פלאג'י מביא שכל העניין של לימוד התורה זה להביא את האדם לידי מעשה. אם אדם לומד תורה ועוסק בתורה אבל לא מקיים את התורה, מה כתוב עליו? נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. מרן כותב (בסיומן רמ"ג סעיף ו'): תלמיד חכם שיש לו הרבה ידיעות בתורה, אבל הוא מזלזל במצוות ומקל במצוות, הרי הוא קל שבקלים ולא מהדרים לו, אסור לקום לפניו ואפילו הידור לא עושים לו. מה הסיבה? חז"ל אומרים: הלומד שלא על מנת

לקיים, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו. מרן פוסק (רמ"ו סעיף י"ח): כשאדם עוסק בתורה ובא מעשה לפניו – מעשה צדקה, חסד, כיבוד הורים, עזרה לאישה – והוא אומר "אני עוסק בתורה, ועוסק בתורה פטור מן המצוות", ודאי שלא כך הדין. מרן כותב שישגור את הספר. בכל המצוות אנחנו אומרים שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, חוץ מלימוד התורה. אדם שומר על המת פטור אפילו מקריאת שמע דאורייתא כך מרן פוסק (בסימן ע"ו) ופטור מתפילה, חוץ מלימוד התורה אבל בלימוד התורה אתה לומד על מנת לקיים, ובא מעשה לפניך – תקום ותעשה את המצווה.

קריאת משנה תורה וטהילים מתוך כוונה ותשובה

בחג הסוכות נעשה חיבור בין המחשבה והמוחין לבין הגוף, בין הגי' ל"ו", והדעת היא המחבר. אחרי שהדעת נתקנת ונפתחים החסדים, נעשה חיבור בין הידיעות למעשה. לכן חז"ל אמרו שאחר תיקון הדעת אפשר לרקוד עם התורה, כי רק תורה שמביאה את האדם לידי מעשה היא תורת אמת, אבל תורה שלא מביאה על ידי מעשה זה תורה של שקר.

לכן תיקנו לנו לקרוא בהושענא רבה את ספר דברים, שכול כולו תוכחות ותשובה. יש כאלה שקוראים ספר דברים כל שבת. אישה שמסיימת ספר דברים כל שבת, זה לוקח שתיים, קמה בשלוש ואחר כך עייפה לילדים ובעלה צריך להכין סלט – זה נהיה הפוך על הפוך. היא יכולה לקרוא פרשה בשבוע, אבל לקרוא לאט לאט, עם הבנה ועם תשובה. אדם רוצה לגמור את כל ספר תהילים בשעתיים, ספר תהילים, שכול כולו זה השתפכות הנפש ותפילה, הכול צריך להיות מתון מתון ולאט לאט כדי שזה יפעל בנו. כשאדם קורא מן השפה ולחוץ זה נהיה כבד ומאוס, זה לא רצון השם אל תסיים ספר תהילים ספר דברים אבל תקרא את זה לאט לאט.

הלילה אנחנו מתחילים מצאת הכוכבים. כמה זמן ייקח ספר דברים עם הבנה? בלי הבנה זה שעתיים וחצי, ועם הבנה שלוש וחצי שעות. תעשה את זה לאט לאט עם הרהורי תשובה, אחר כך תאכל, תתרחץ, ותבוא בשתיים עשרה לסוכה להתחיל את התיקון. העיקר שהתיקון יסתיים בחצות לילה עם תשובה, כי אם הוא עשה את כל זה ולא עשה תשובה – גם לפי רבנו האר"י, הזוהר, מרן החיד"א והרב פלאגי – הפתקים לא ייקרעו.

בז' כורתי הברית גם כן הכל במתון מתון.

חשיבות התבודדות בלילה הזה

אדם גם כן אם יכול בלילה הזה, תלך תתפוס לו איזה חצי שעה, 40 דקות, אפילו יותר על חלק מהתיקון, יעשה התבודדות קצת. ידבר עם השם יתברך. זה לילה שכל שערי שמיים פתוחים. ילך יתפוס לו איזה פינה, איזה מקום, יבקש מהשם יתברך עליו, על אשתו, על הילדים, על עם ישראל, על הגאולה. תבקש מהשם מה שאתה צריך, יש אוצרות גדולים מעל ראשו של האדם, רק תבוא ותיטול, תבקש מהשם יתברך.

מעלת שמחת התורה וקבלת קבלות בלימוד

מה שהרב פלאגי כותב זה העיקר. מה העיקר? העיקר שהתורה תבוא לידי מעשה. אחרי חג סוכות שישבנו והתבוננו, כל אחד בעניינים שלו, עכשיו אתה מבין מה מעלת התורה, עכשיו אתה יכול לשמוח עם התורה. גם הרב חיד"א כותב, אתם יודעים, מרן החיד"א, נכון אנחנו בכל הקפה עושים את הקריאה שיש שמה תשובה, מי תיקן את זה? מרן החיד"א. יש הרבה שחולקים עליו, שאיך אתה עושה תשובה ביום טוב? הרבה תשובה יש שמה: חטאנו, עווינו, הרבה צער, הרבה חרטה שאנחנו קוראים שמה בתפילות האלה. אז שאלו על מרן החיד"א, איך כתבת לעשות... יש כאלה לא קוראים את זה, אנחנו קוראים כי מרן החיד"א כתב להגיד את זה. ומה הסיבה? זה כמו יום כיפור, ביום כיפור אתה עושה וידיים? עושה וידיים. יום שמיני עצרת זה לא יום רגיל, זה יום בו נעשה איחוד, יש שפע גדול שיורד, ואז מרן החיד"א בא וראה את השפע הגדול הזה, את האור הגדול הזה. הוא ראה, אנחנו לא רואים, אז הוא תיקן את כל התפילות האלה. אז התפילות האלה גם לקרוא אותם כמו שצריך, לאט לאט. אדם שזוכה היום הזה, לעשות הושענא רבה כמו שצריך

את הלילה הזה, וזוכה שמיני עצרת בעזרת השם יתברך לרקוד בשמחה אמיתית עם התורה, לתפוס את הספר תורה ולחבק אותו ולעשות תשובה, מה שבגד בספר תורה, מה שלא קיים בספר תורה, מה שלא התמיד בלימוד התורה, רבותי, זה תיקונים אדירים נעשים בשמיים. יורד אור עצום יורד עלינו. רק צריך לקבל את האור הזה.

הרב נריה שמואלי אמר פעם אחת משל יפה. הוא אמר שאתה בא לחתונה, אתה יכול לדעת מי החתן? אתה לא יודע מי החתן. כולם דומים, כולם עם חליפה, עניבה ומגבעת וכולם רוקדים. את הכלה אתה מזהה היא לובשת לבן.

אז הרב נריה שמואלי אמר משהו יפה. אמר: מי שלוקח את הכלה הביתה, זה החתן. הבנתם? מי שנשאר בסוף ולוקח משהו משמחת תורה, לוקח חלק מהתורה, לוקח משהו מהתורה בקבלה של לימוד תורה. קונה עוד סימנייה, יש לו ארבע סימניות, יש לו סימנייה על השולחן ערוך, סימנייה על הרמב"ם, סימנייה בגמרא, סימנייה באיזה ספר מוסר. עכשיו שנה חדשה, מוסיף קונה עוד סימנייה. מוסיף עכשיו זוהר, אחר כך מוסיף עוד איזה ספר חסידות, מוסיף זמן בלימוד התורה.

הרב יצחק יוסף כותב, ב"ילקוט יוסף" החדש הוא מביא, הוא אומר שהוא שאל את סבא שלו, רבי יעקב יוסף, אבא של הרב עובדיה. הוא שאל אותו: "איך זכית לבן כזה כמו הרב עובדיה?" ככה הוא שאל אותו. הוא אומר כשהיה בבית חולים, היה שומר עליו. "איך זכית לבן כזה?" אז ככה הוא אמר לו, הוא מעתיק את זה ב"ילקוט יוסף", אמר לו: "בשמחת תורה הייתי רוקד עד שהחולצה הייתה רטובה, עד לפני עילפון. הייתי שמח בתורה, זו שמחה אמיתית. אומר, ככה זכיתי לבן הזה". ככה הרב יצחק יוסף כותב. להיות שמח בשמחה אמיתית. ככה הרמב"ם גם כותב, הרמב"ם פוסק את זה להלכה, שאדם צריך לשמוח עם התורה בשמחה אמיתית. להיות באמת שמח שאנו זכינו להיות בנים של מלך, בחר בנו מכל העמים. להיות בשמחה אמיתית, לשמוח בתורה באמת. כשאדם מגיע לשמחה כזאת, עד כלות הנפש. מי זה היה הרב שלו, של הרב יעקב יוסף, אבא של הרב עובדיה? הרב יעקב מוצפי. הוא היה מוסר שיעורים לבעלי בתים. מי היה שם בשיעור שלו? אבא של הרב עובדיה, והרב אליהו אבא שאול, זה היה אבא של הרב בן ציון אבא שאול. הוא היה סנדלר, ואבא של הרב עובדיה היה ירקן. והיו באים, היה שיעור של בעלי בתים. הוא העיד על התלמידים שלו, ככה הוא העיד עליהם, אמר: "אורח חיים ויורה דעה – כמאן דמנחית בידיה. זה אצלם ביד, בעל פה. אבן העזר וחושן משפט – כמאן דמנחית ליה בכיסיה. הם יודעים, אבל צריכים למשמש בכיס כדי למצוא את זה. אבל אורח חיים ויורה דעה, היה להם את זה ביד". זה היה בעלי בתים שלפני 60, 70 שנה בירושלים. למה? כי התורה הייתה החיים שלהם. השם יתברך נתן לנו מועדים, נתן לנו את הזמנים האלה, כדי שנוכל לדבוק באמת, לקחת איתנו באמת את התורה.

עכשיו אנחנו ליל הושענא רבה, אדם יבכה על זה, נצל את הלילה הזה! קח לך איזה רבע שעה, 20 דקות, חצי שעה, לך לאיזה מקום, תבכה על התורה! תבכה על החיים שלך, תבכה על העולם הבא שלך, על הילדים שלך! בהקפות שאנחנו עושים, לא לקרוא את הזה של מרן החיד"א ככה במהירות. עוד לקרוא, לקרוא את זה לאט לאט. מי שבוכה, זה מצוין. יש מרן (ב-רפ"ח), מרן כותב אסור לבכות בשבת. כתוב שהמשנה ברורה מביא שרבי עקיבא היה בוכה בליל שבת כשקורא שיר השירים. אמרו לו התלמידים, ככה מובא במשנה ברורה: "הרב, אסור לבכות בשבת?" "אבל אני לא בוכה מצער, אני בוכה מתשוקה, בוכה מאהבה". אדם קורא את התפילה של מרן החיד"א, איזה מילים יש שמה של מרן החיד"א! על כל הקפה והקפה: על לימוד התורה, על כיבוד תלמידי חכמים, על צדקה, על תפילה, על הכל שמה מרן החיד"א הביא. אם אדם שמה מוריד דמעות, זה לא דמעות חס ושלום שאסור, דמעות שהוא רוצה להידיבק בקדוש ברוך הוא. אז הלילה הזה, גם ליום שלמחרת הושענא רבה, וגם שמיני עצרת, זה זמן גדול בשנה. לתפוס אותו חזק, לנצל אותו טוב.

הלכות ומנהגי החג: אתרוג, סוכה והקפות

מרן כותב (ב-תרס"ה), כותב מרן: אתרוג בשביעי אסור. יש הרבה נוהגים שלוקחים את האתרוג, אחרי שעושים את ההקפות בהושענא רבה, ונותנים את זה או לאישה שהיא בהיריון והיא נוגסת את זה, זה סגולה של ללידה קלה. מה הרעיון בזה? שכל השבוע היא שמרה על זה לבעלה, ועכשיו בהושענא רבה היא נוגסת אותו, אז זה כביכול על השמירה של האתרוג, זה ככה מביאים האחרונים. אבל על כל פנים, מרן כותב שכל שביעי זה אסור. הרב עובדיה כותב ב"חזון עובדיה" להזהיר, שבהושענא רבה לא לפסול את האתרוג, כיוון שהוא הוקצה לכל שבעת ימים. מתי יכולה לעשות את זה? אחר שמיני עצרת, אבל בהושענא רבה לא לעשות את זה.

יש כאלה שעושים מהאתרוג ריבה. לא כדאי לעשות מזה ריבה כי זה מסוכן. האתרוג היום מסוכן, האתרוג יש בו היום ריסוס שזה מסוכן לבן אדם. אין בזה ביקורת, הרי כל מה שעושים ריסוס על המאכלים, על הפירות, על הירקות, יש על זה ביקורת של משרד הבריאות. על האתרוגים הם מצהירים שזה לא לאכילה, זה רק למצווה, ויש על זה ריסוס שזה סכנת אכילה יש בזה. הרב אורבך שאלו אותו: "אם האתרוג כל כך מסוכן לאכילה, אז אתרוג שפסול לאכילה, פסול לנענוע. אז איך מנענעים בו?" הוא ענה להם תשובה שזה רעיה יעלה, יש על זה איסור חיצוני, זה לא משהו שאיסור כמו טבל, שזה בגוף האתרוג, אלא מה, זה משהו חיצוני אליו, לכן אמר שאנחנו יכולים לנענע בו. אבל לאכול אותו, זה סכנת נפשות, לא לאכול אותו. אישה אוכלת את האתרוג, היא חושבת שהתניק מתחלק לה מהאתרוג, זה מהזרחן שיש בו. כמו השזיפים, אנשים עושים שזיפים שחורים ואומרים זה טוב לעצירות. היום אתם יודעים איך אתם השזיפים השחורים עושים אותם? זה לא באמת. לוקחים את זה, עושים אותם אבנים, אחרי שעושים אותם אבנים, שמים אותם בחביות ענקיות של נפט, משחירים אותם, וגם כן מה שבהיר הזה שמה שיש עליו זה כמו שמן כזה, שומני, אז אדם אוכל ונפתח לו העצירות, זה לא מהשזיף, זה מהנפט! אלא אם כן אדם יודע לעשות, יודע לעשות טבעי. יודע לעשות טבעי, זה משהו אחר, הרב מוצפי אמר: מי שאוכל פירות יבשים, יכול להיות שזה באמת חניטה לגוף. מרוב חומרים משמרים שיש בזה, זה עושה חניטה, כמו שחונטים את הזה.

לגבי הסוכה, מרן כותב (ב-תרס"ו), כותב: אף על פי שגמר מלאכול ביום השביעי שחרית, לא יסתור סוכתו. כלומר, אנחנו בהושענא רבה חוזרים הביתה בבוקר, חייבים לאכול ולישון בסוכה, בא מנחה, לפני שיוצא החג, מי שצריך להשתמש בסוכה, צריך לפסול אותה, שלא יהיה בל תוסיף. בל תוסיף, ה"חזון עובדיה" כותב, זה רק אחרי החג. לפני החג, אדם בנה את הסוכה ורוצה לשבת בה, אין בעיה. אחרי החג יש חשש של בל תוסיף, לכן הרב כותב: מי שרוצה לשבת בסוכה, יפסול את הסוכה. מי שלא יושב בסוכה, עולה לשבת במרפסת, יכול להשאיר אותה. כל הבל תוסיף – בשמיני עצרת. אחרי החג כבר פשוט שאין דין של בל תוסיף.

מה אם יש לו אורחים מחוץ לארץ? הם יושבים בסוכה אבל לא יברכו "לישב בסוכה". ספק ברכות להקל, לא יברכו, מברכים שהחיינו על הרגל, אבל הם צריכים סוכה. אנשים שבאו מחו"ל וחוזרים לחו"ל, אז הם צריכים סוכה, מספק. אבל לא מברכים לישב בסוכה, והם עושים שמחת תורה בסוכה.

ואנשי ארץ ישראל יפסלו מעליהם את הסכך שהם יושבים תחתם שלא יהיה בל תוסיף.

ידוע שדעת רבנו האר"י שכדאי לעשות את ההקפות ארבע פעמים: בלילה, בבוקר, במנחה. שער הכוונות הוא כותב שעיקר ההקפות, העיקר, מתי הוא? במוצאי החג. הקפות שניות.

כלומר, צריך להשתדל לעשות בערבית, בשחרית ובמנחה, כדאי להשתדל מאוד מאוד בדבר הזה מי שיכול. אבל העיקר הוא מתי? הרבה אנשים עושים את זה בחג, במוצאי חג לא עושים את זה, חבל. רבנו כותב בשער הכוונות מפורש, שהעיקר שאמר לו רבנו האר"י זה מוצאי החג, שמה העיקר לעשות את זה.